

Henryk Witczak

Świątynie w parafii św. Jadwigi Śląskiej w Janiszewie

Studia Włocławskie 13, 150-167

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. HENRYK WITCZAK

ŚWIĄTYNIE W PARAFII ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ W JANISZEWIE

Dotychczas parafia Janiszew nie miała opracowania swoich dziejów¹. Co prawda pojawiło się kilka drobnych informacji dotyczących parafii, ale nie omawiają one podjętego obecnie tematu – kolejnych świątyń na terenie parafii². Podstawą dla tego opracowania (powstałego na 50. rocznicę poświęcenia obecnej świątyni parafialnej) były materiały zgromadzone w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku i archiwum parafialnym w Janiszewie. W niewielkim stopniu wykorzystano również źródła drukowane i wydawnictwa urzędowe, a także opracowania.

Położenie miejscowości

Teren parafii Janiszew na przestrzeni wieków ulegał gruntownym zmianom, tak bardzo, że dziś z wielkim trudem można zrekonstruować jego dawny wygląd. Dorzecze rzeki Warty przez wieki rozlewało się na kilka, a może nawet kilkanaście kilometrów od jej głównego nurtu, choć i on nie był tak jednoznacznie zarysowany jak dziś. Teren ten był więc łąką nadbrzeżną, okresowo zalewaną przez rzekę Wartę. Nawet samo koryto rzeczne było bardziej przesunięte na wschód, choć nie tak jednolite. Pierwsza zasadnicza zmiana nastąpiła na przełomie wieków XVIII i XIX, gdy władze pruskie, władające tym terenem po drugim rozbiórce Rzeczypospolitej, przesunęły koryto rzeki i doprowadziły do uregulowania jej biegu. To spowodowało, że co prawda rzeka przysunęła się bliżej Janiszewa, ale jej uregulowanie ograniczyło wylewy. Już w dwudziestym wieku powstały wały rzeczne zapewniające jeszcze większe bezpieczeństwo.

Kolejną wielką zmianą na tym terenie było powstanie kopalni węgla brunatnego „Adamów”, która pracując metodą odkrywkową, doprowadziła do zlikwidowania miejscowości Koźminek³ i znacznej części wsi Janiszew. Za kilka lat omawiany teren będzie wyglądał inaczej, gdyż do wyrobisk

kopalnianych pompowana będzie woda, która utworzy dookoła wioski zespół pięciu jezior.

Najstarsze wiadomości

Korzystne warunki życiowe, jakie zapewniała rzeka⁴, przyczyniły się do wczesnego osadnictwa na tym terenie, które było zasiedlone najprawdopodobniej już na początku państwowości polskiej. Ważną postacią dla tego terenu był błogosławiony Bogumił⁵, którego dobra rodowe tu się znajdowały, zasadniczo też nikt nie przeczy, iż urodził się on w Koźminie. Choć już co do umiejscowienia go w czasie są pewne kontrowersje⁶. Z nim też wiążą się zachowane najstarsze informacje. Z roku 1299 pochodzi dokument wspominający o dobrach w Janiszewie należących wtedy do Sławęty, który domagał się od arcybiskupa gnieźnieńskiego wyrównania strat, jakie poniosła jego rodzina na skutek zapisów Bogumiła⁷. Najstarsza znana wiadomość o parafii pochodzi z roku 1415⁸, a wspomina o rozstrzygnięciach procesowych dotyczących dziesięcin należnych proboszczowi w Janiszewie. Domyślamy się więc, że parafia powstała przynajmniej w drugiej połowie wieku XIV i wtedy też zapewne wydano akt erekcyjny.

Pierwotne granice parafii możemy określić na podstawie *Liber beneficiorum* Jana Łaskiego⁹, czyli wiadomości pochodzących z początku wieku XVI. Wtedy do parafii¹⁰ należał: Janiszew, dobra Koźmin, Krwony, młyn Rudzki¹¹, choć proboszcz pobierał wówczas także dziesięcinę z następujących miejscowości: Rzechta, Słomowo Górne i Kościelne, Pęcherzew Podlesny, Pęcherzew Borowy i Bratuszyn¹².

Najstarsze świątynie

Trudno dziś powiedzieć, kiedy powstała pierwsza świątynia w Janiszewie. Na podstawie informacji o błogosławionym Bogumile możemy jedynie stwierdzić, że wcześniej powstała świątynia w Dobrowie, do której ciążyli wierni z terenów należących do rodu Leszczyców, a więc i z Janiszewa. Pierwsza wiadomość o parafii pochodzi z początku XV wieku¹³, należy się więc domyślać, że świątynia powstała wcześniej, a potem dopiero parafia.

Najstarsze źródło podające informacje o świątyni to wspomniany już *Liber beneficiorum*, choć brak tam szczegółów. Już wtedy w Janiszewie istniały dwie świątynie: parafialna św. Jadwigi Śląskiej¹⁴ na wyspie zwanej „Ostrówek” i druga pod wezwaniem św. Bartłomieja, bliżej samej wsi. Obie były drewniane. Dlaczego aż dwie świątynie? Otóż, jak wspomniano, kościół parafialny położony był na wyspie i gdy poziom wody w rzece był wyższy,

dotarcie do świątyni było bardzo utrudnione. Dlatego powstała druga świątynia bliżej wsi, najprawdopodobniej na wyższym terenie, w której głoszono słowo Boże i sprawowano sakramenty. Sporo informacji o tych świątyniach podaje wizytacja z 1608 r. Zapisano w niej, że świątynią parafialną był kościół św. Jadwigi, choć faktyczne duszpasterstwo koncentrowało się w świątyni św. Bartłomieja. Opis kościoła św. Jadwigi wskazuje, że była to budowla drewniana, w której znajdował się niekonsekrowany ołtarz, z portatyłem nakrytym obrusami. Nie było tu jednak ani Najświętszego Sakramentu, ani olejów świętych, ani wody chrzcielnej¹⁵.

Natomiast świątynia św. Bartłomieja była co prawda także budowlą drewnianą, ale jej wyposażenie świadczy, że przy niej koncentrowało się życie religijne. Znajdowały się tu bowiem: tabernakulum z Najświętszym Sakramentem, szafa z olejami świętymi i chrzcielnica z wodą chrzcielną. W świątyni tej był tylko jeden drewniany ołtarz, a na środku był ustawiony krzyż. Jednak obydwie świątynie nie przedstawiały się imponującego, dlatego wizytator w zarządzeniach powizytacyjnych nakazywał przeprowadzenie ich remontu. Przed obiema świątyniami były dzwonnice¹⁶.

W obu przypadkach nie można jednak powiedzieć, czy były to od początku te same budowle, co pewien czas remontowane, czy też kilkakrotnie wystawiane nowe budowle. Jedyne ocalałą pozostałością po którymś z istniejących wtedy kościołów był odnaleziony na strychu obecnej świątyni dzwon-sygnaturka¹⁷, na którym widnieje jego nazwa „Gloria Dei” i rok powstania 1617.

Na podstawie zachowanych źródeł można powiedzieć, że taki stan utrzymywał się na pewno od XVI do początków XVIII wieku.

Druga świątynia

Początek XVIII wieku związany był z działalnością w parafii ks. Piotra Szymańskiego, który wybudował nowy kościół. Najprawdopodobniej zmienił się już przynajmniej częściowo układ wodny, na tyle, że można było bezpiecznie dotrzeć do świątyni parafialnej. Dlatego też na miejscu pierwotnej świątyni św. Jadwigi Śląskiej wybudował nową – drewnianą. Domyślać się można, że również w tym czasie został rozebrany kościół św. Bartłomieja, a na jego miejscu postawiono krzyż¹⁸.

Prace rozpoczęto przed rokiem 1717, gdyż wizytacja z tego roku podaje pierwszy opis nowej świątyni. Domyślać się należy, iż powstała ona dzięki wsparciu miejscowego dziedzica, który był przecież kolatorem tegoż kościoła. W świątyni tej istniały już trzy nowe ołtarze, a w wielkim znajdowało się tabernakulum z Najświętszym Sakramentem. Były także

święte oleje i woda chrzcielna w chrzcielnicy. Zapewne wszystkie prace były już zakończone w roku 1730, bo wtedy w dniu 16 lipca, konsekracji świątyni dokonał bp Józef Kraszkowski, sufragan gnieźnieński¹⁹.

Wizytacje wielokrotnie opisują wygląd tej świątyni i zachodzące w niej zmiany, które prześledzimy w sposób chronologiczny.

Wizytator w roku 1792 zwraca uwagę, że kościół, umieszczony na dobrej podmurówce, był budowlą drewnianą. Na dachu świątyni znajdowała się smukła wieżyczka na sygnaturkę. Ołtarz wielki znajdował się od wschodniej strony, natomiast od zachodu wejście główne, przez które wchodziło się do wnętrza po murowanych schodach. Zarówno sufit, jak i podłoga były wykonane z desek. Drugie wejście umieszczono od strony południowej. Świątynia składała się z małego chóru, czyli prezbiterium, i dużego, czyli nawy głównej. Długość w całości 33 łokci²⁰, z czego prezbiterium 13²¹, szerokość – prezbiterium 9,5²², a w nawie 13 łokci. Przy prezbiterium od północy była usytuowana zakrystia. Była ona kwadratem o boku 5,5 łokcia²³, z niej wchodziło do skarbcza o powierzchni 3,5 na 2,5 łokcia²⁴; oba te pomieszczenia wykonane były również z drewna²⁵.

Przed głównym wejściem do świątyni umieszczono drewnianą dzwonicę, w której znajdowały się trzy dzwony. Świątynia otoczona była cmentarzem przykościelnym, zamkniętym drewnianym parkanem, w którym wyjścia były od strony zachodniej i wschodniej²⁶.

Wielki ołtarz był wykonany z rzeźbionego drewna, pomalowanego w kolorach czerwonym, niebieskim i złotym, posiadał murowaną mensę oraz tabernakulum z Najświętszym Sakramentem. W ołtarzu umieszczono obraz Najświętszej Maryi Panny Szkaplerznej, zasuwany drugim – św. Bartłomieja. Przed tabernakulum, w czasie nabożeństw, paliła się wieczna lampka²⁷. Drugi ołtarz umieszczony był już w nawie głównej po stronie prawej. Ołtarz ten był pomalowany na biało, w głównej kondygnacji umieszczono obraz św. Jadwigi, patronki kościoła, a powyżej wizerunek św. Walentego²⁸. Po stronie przeciwnej umieszczono trzeci ołtarz, również pomalowany na biało, w którym na centralnym miejscu ustawiono obraz przedstawiający Pana Jezusa²⁹, a powyżej św. Dominika³⁰. Każdy z ołtarzy miał swoje wyposażenie czyli: krucyfiks, portatył, potrójny obrus, mszał na poduszce, lichtarze ze świecami.

Ściany świątyni były ozdobione malowidłami³¹. Wystroju dopełniały: drewniana chrzcielnica ustawiona obok ołtarza św. Jadwigi, ambona pomalowana w kolorach białym i niebieskim, ustawiona obok ołtarza Pana Jezusa, i krzyż umieszczony na belce, również pomalowany. Ponadto był konfesjonał po lewej stronie, dwojakiego rodzaju ławki w nawie głównej

i w prezbiterium. Świątynia posiadała też chór muzyczny, wsparty na dwóch filarach, pomalowany na biało, na którym umieszczono pozytyw o 6 głosach³².

Wygląd świątyni w XVIII i XIX wieku niewiele się zmienił, ponieważ opis świątyni z roku 1924 podaje podobne informacje jak wyżej, dodając jedynie, że ołtarz Pana Jezusa posiada obraz Serca Pana Jezusa. Natomiast na chórze umieszczono w roku 1914 nowe sześciogłosowe organy. Ponadto dzwonnica przed świątynią była już murowana, pokryta gontami³³.

Widok kościoła parafialnego sprzed II wojny światowej. Obraz namalowany z pamięci przez H. Wiczorka w 1950 r.

W roku 1932 ks. Zygmunt Lankiewicz prowadził w świątyni prace malarskie, które wykonała pracownia artystyczno-malarska M. Smekczyńskiego z Turku³⁴. Jako przygotowanie do tych prac odnowiono podmurówkę, obito świątynię z zewnątrz nowymi deskami i posmarowano smołą, na dach położono blachę cynkową. Ponadto na wieży założono

odgromnik, a przed wejściem głównym zrobiono betonowe schody³⁵. Wewnątrz natomiast podwyższono wielki ołtarz i założono w prezbiterium nową podłogę. Nad chórem założono nowy sufit, położono na chórze podłogę, zamontowano nową balustradę. Same zaś organy odrestaurowano i nastrojono. Tak przygotowaną świątynię pomalowano wewnątrz, wraz z ołtarzami i amboną³⁶.

Niestety do tego wspaniale odnowionego kościoła w nocy z 19 na 20 stycznia 1936 r. dokonano włamania i skradziono monstrancję oraz dwie puszki. Dochodzenie prowadzone przez Policję Państwową wykryło, że tego świętokradztwa dokonał jeden z pracowników firmy, która wcześniej prowadziła tu prace renowacyjne³⁷.

Świątynia ta przetrwała do II wojny światowej; wtedy została rozebrana przez Niemców, trudno jednak ustalić rok, w którym tego dokonali³⁸.

Kaplica dworska

Wizytacja z XVIII wieku, z 1792 r., zwraca uwagę na istnienie kaplicy w dobrach dziedzicznych Walentego Osińskiego w Koźminie. Usytuowana była na południe od dworu w odległości ćwierć staja³⁹. Była to niewielka budowla drewniana o drewnianych drzwiach na żelaznych zawiasach, zamykana na kłódkę. Posiadała podłogę i sufit z desek oraz dwa okna. Nad ołtarzem umieszczony był obraz i krzyż, a w samym ołtarzu znajdował się portatył. Nakryty był, zgodnie z przepisami, trzema obrusami, ustawione na nim były lichtarze ze świecami i mszał. Były też na miejscu szaty w kolorach liturgicznych⁴⁰.

Obecna świątynia

Z drugiej wojny światowej parafia wyszła bez świątyni. Przyjeżdżający tu kapłani zapewne odprawiali w różnych miejscach, aż w 1948 r. przerobiono dawną organistówkę na tymczasową kaplicę. Nabożeństwa odprawiano w niej aż do powstania nowego kościoła. Niewielki budynek mieszkalny, jakim była organistówka, niewątpliwie nie nadawał się do posługi liturgicznej dla parafii, która wtedy liczyła około dwóch tysięcy wiernych. Jednak brak stałego kapłana nie pozwalał na podjęcie starań związanych z budową nowej świątyni.

Parafianie janiszewscy wielokrotnie zwracali się do bp. Franciszka Korszyńskiego, ówczesnego administratora diecezji włocławskiej, o wyznaczenie im stałego proboszcza. Jednak dopiero w roku 1954 bp Antoni Pawłowski mianował na proboszcza parafii w Janiszewie dotychczasowego wikariusza w Tuliszkowie, ks. Eugeniusza Kręcickiego⁴¹.

Pałacą sprawę budowy świątyni zauważali zarówno wierni, jak i proboszcz. On to najpierw zachęcał wiernych do podjęcia działań w tym kierunku, a sam podjął starania o uzyskanie pozwolenia na budowę, choć w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych nie było to zadanie łatwe. W tym czasie pojawił się też pomysł budowy świątyni w Koźminie, jako miejscu bardziej centralnym dla parafii. Ostatecznie jednak przyszło pozwolenie⁴² na budowę świątyni w dawnym miejscu. Postanowiono wybudować kościół według planu inż. Wielichowskiego z Poznania⁴³.

Rozpoczęto od odprawienia 3 IV 1955 r. mszy w intencji budowy świątyni parafialnej⁴⁴. Wkrótce jednak pojawił się zasadniczy problemem: zdobycia materiału budowlanego, gdyż parafii nie było stać na zakup cegły. Częściowo odzyskano ją z dawnego ogrodzenia cmentarza⁴⁵, a resztę postanowiono wykonać samodzielnie. Na polu jednego z parafian⁴⁶ kopano glinę, formowano z niej cegły i wypalano je pod nadzorem strycharzy z Nagórnej k. Koła⁴⁷. Część cegieł przeznaczono na budowę kościoła, a część na sprzedaż, aby w ten sposób zyskać pieniądze potrzebne na inne materiały.

Budowę rozpoczęto w roku 1956 od wykonania fundamentów. W dniu 17 VII 1956 r. rozpoczęte prace wizytował bp A. Pawłowski, który mobilizował parafian do budowania świątyni i na te prace parafii błogosławił. Cały też ten rok poświęcony był wypalaniu cegły i gromadzeniu innych materiałów budowlanych. Kamień węgielny wraz z aktem erekcyjnym⁴⁸ poświęcił i wmurował bp Franciszek Korszyński 18 VIII 1957 r. Dalsze prace murarskie trwały do 20 IX 1959 r., kiedy to położono ostatnią cegłę. Kontynuowano prace zarówno dekarские, jak i inne wykończeniowe. Ostatecznie budowla na tyle została przygotowana, że 18 IX 1960 r. bp Pawłowski mógł poświęcić⁴⁹ powstały kościół.

W ramach tej uroczystości po poświęceniu świątyni pasterz diecezji przeniósł Najświętszy Sakrament z dotychczasowej kaplicy do nowego kościoła. Pierwszą eucharystię w jej murach odprawił ks. Antoni Palka, kapelan biskupa. Sprawowano ją na ołtarzu przywiezionym z Koła i podarowanym do nowej świątyni⁵⁰. Kazanie wygłosił dziekan kolski, ks. Julian Olejnik. Bp Pawłowski dziękował proboszczowi i parafianom za podjęty trud i zachęcał do dalszych działań⁵¹. Praca jednak nie została zakończona, gdyż pozostało jeszcze wiele robót wykończeniowych, które częściowo wykonał ks. Eugeniusz Kręcicki, a pozostałe jego następcy⁵².

Świątynia powstała na planie krzyża łacińskiego, stylizowana na budowlę gotycką. Na dachu umieszczona została wieżyczka sygnaturkowa, którą wieńczył krzyż. Początkowo dach świątyni był pokryty dachówką⁵³. Plac

przykościelny ogrodzono drewnianym płotem ze sztachet. Sprowadzono też poniemiecki dzwon i umieszczono go prowizorycznie przy świątyni⁵⁴.

Pierwotnie ołtarz wielki był umieszczony przy ścianie wschodniej, jednak w roku 1964 ks. Marian Dławichowski odsunął ołtarz o dwa metry od ściany i urządził za nim zakrystię⁵⁵. Umieszczono w niej dwie szafy na ornaty i bieliznę. W nawie ustawiono 35 dużych ławek i 10 mniejszych, dwa konfesjonały i dwa klęczniki⁵⁶.

Niestety już 17 VI 1965 r., w oktawie Bożego Ciała, został zaprószony ogień i w świątyni wybuchł pożar, który strawił wewnątrz zakrystii, a z niej przeniósł się do wnętrza świątyni, gdzie zgorzały: sufit, ambona i inne elementy wystroju. Jednak do końca tego roku naprawiono uszkodzenia i wyremontowano wewnątrz świątyni⁵⁷. W roku następnym, jako wotum na tysiąclecie chrztu Polski, przeprowadzono w świątyni prace malarskie, które zostały poświęcone przez proboszcza ks. M. Dławichowskiego 4 XII 1966 r.⁵⁸ W roku 1967 na ścianach świątyni założono rynny zbierające wodę z dachu świątyni⁵⁹.

Najprawdopodobniej w kolejnych latach rozpoczęto prace związane z wykonaniem terakotowej posadzki, jednak niepokoje, jakie pojawiły się w parafii, prace te przerwały⁶⁰. W roku 1971 wstawiono do świątyni dwa nowe konfesjonały⁶¹.

Świątynia ta była również widownią smutnych wydarzeń, gdy 27 II 1972 r. parafianie nie wpuścili swego proboszcza ks. M. Dławichowskiego do świątyni i nie pozwolili mu odprawić mszy⁶².

Sytuacja ta została rozwiązana 10 III 1972 r., gdy do świątyni został wprowadzony nowy proboszcz, ks. Zdzisław Król. Pierwszym jego działaniem gospodarczym było wykonanie betonowego chodnika dookoła świątyni⁶³, a następnie zakup fisharmonii do podtrzymywania śpiewu w czasie nabożeństw⁶⁴. Kolejnym działaniem tegoż proboszcza było wystawienie nowej metalowej dzwonnicy, na której umieszczono dwa dzwony⁶⁵. W tym też roku na odpust ku czci Matki Bożej Szkaplerznej świątynia zyskała nowe pancerne tabernakulum (dar proboszcza)⁶⁶, a także drewnianą chrzcielnicę i sześć drewnianych lichtarzy do katafalku⁶⁷. Odnowiono również dwa obrazy znajdujące się w świątyni, tj. św. Jadwigi i św. Bartłomieja, a także feretrony⁶⁸ i chorągwie procesyjne⁶⁹.

W roku 1973 wykonano w świątyni kolejne prace, a mianowicie założono posadzkę⁷⁰, wykonano prace związane z uporządkowaniem prezbiterium⁷¹, a także odnowiono obraz Matki Bożej Szkaplerznej w głównym ołtarzu⁷². Przy obrazie umieszczono w roku 1978 kryształowy różaniec – wotum, otrzymane od siostry Bogumiły⁷³ ze Zgromadzenia Sióstr Serca-

nek⁷⁴. Stojąca w prezbiterium ambona z prostych desek, wstawiona tam po pożarze, została zmieniona na zakupioną z Charłupi Małej dopiero w roku 1974⁷⁵. W tym też roku zamontowano w świątyni ogrzewanie elektryczne, założono żyrandol, a na ścianach świątyni kinkiety⁷⁶.

W roku 1978 powiększono cmentarz przykościelny i otoczono go murem z cegły, ogrodzenie uzupełniono metalową bramą i furtkami⁷⁷. Wykonano też naprzeciw bramy wejściowej, przy ścianie świątyni podwyższenie, na którym sprawowano uroczyste msze, zwłaszcza te związane z uroczystością Matki Bożej Szkaplerznej, która gromadziła znaczną liczbę wiernych, również spoza parafii⁷⁸.

Na początku roku 1981 kościół parafialny zyskał nowe wyposażenie prezbiterium. Zamontowano nowy – mahoniowy – ołtarz soborowy, z którym skomponowano ambonkę, stojak na paschał, miejsce przewodniczenia i miejsca siedzące dla asysty⁷⁹.

W roku 1984 gwałtowny huragan w dniu 27 listopada zerwał część dachu wraz z kalenicą, ale do początku zimy uszkodzenia zostały usunięte przez ówczesnego proboszcza ks. Zenona Karduszewskiego⁸⁰.

Na podstawie nominacji bp. Jana Zaręby 30 VIII 1986 r. parafię objął ks. Edmund Pluskota⁸¹. W roku 1988 r. z ofiar dzieci pierwszokomunijnych wymienił on nagłośnienie⁸². W latach 1988–1989 całą świątynię pokryto aluminiową blachą⁸³, niestety przy tej okazji usunięto wieżyczkę, w której znajdowała się sygnaturka. W tym też czasie został wykonany w świątyni nowy, drewniany sufit⁸⁴. Uzupełniono i wymieniono szyby w oknach świątyni, ściany zostały wybielone, a na zewnątrz założono nowe rynny⁸⁵.

W roku 1990 wykonano prace malarskie w świątyni. Projekt polichromii przygotowali panowie Henryk Kot z Poznania i Stanisław Englert z Gniezna. Oni też wykonali prace w okresie od maja do sierpnia tegoż roku⁸⁶.

Wygląd prezbiterium uległ zmianie w roku 1993, gdyż z ofiar dzieci przystępujących w tym roku do Pierwszej Komunii Świętej wykonano kamienny ołtarz i ambonkę do głoszenia słowa Bożego⁸⁷. Natomiast z ofiar młodzieży przystępującej do sakramentu bierzmowania wykonano kamienną posadzkę. Wykonane prace poświęcił bp Roman Andrzejewski 15 VI 1993 r.⁸⁸ W tym też roku kaplicę boczną przekształcono w kaplicę Miłosierdzia Bożego⁸⁹: ściany wyłożono drewnianą boazerią i umieszczono tam obraz „Jezusa Miłosiernego”⁹⁰ oraz obraz przedstawiający św. Faustynę Kowalską.

W latach 1995–2000 w kościele zamontowano 28 dużych ławek i 8 małych dla dzieci, w prezbiterium natomiast przygotowano miejsce przewodniczenia⁹¹. W roku 2000 w świątyni zamontowano tablicę pamiątkową związaną z Rokiem Jubileuszowym 2000 lat od narodzenia Jezusa Chrystusa⁹².

Kolejne prace związane były z otoczeniem świątyni. Na rok 2000 wykonano betonowy krzyż i figurę św. Krzysztofa, umieszczone od ulicy przed kościołem⁹³. Wcześniej jeszcze wystawiono trzy inne figury, na miejscu dawnej kaplicy, w której po wojnie sprawowano Eucharystię⁹⁴. Od zachodu przed świątynią zaczęła powstawać niezależna kaplica przedpogrzebowa, przy której główne prace trwały w roku 2002⁹⁵.

W roku 2008 kościół św. Jadwigi był świadkiem kolejnych zaburzeń, tym razem – wbrew decyzji biskupa włocławskiego Wiesława Meringa – część parafian przeciwstawiła się odejściu dotychczasowego proboszcza⁹⁶.

Dnia 14 IX 2008 r. na mszy świętej o godzinie 7.30, na urząd proboszcza⁹⁷ został wprowadzony autor niniejszego opracowania, który dzień wcześniej przeprowadził się do parafii. Świątynia nie przedstawiała już tak optymistycznego wyglądu, jak wynikało z przedstawionych wyżej informacji. Bez trudu można było zauważyć, jak dawno były w niej prowadzone prace konserwacyjne i remontowe. Po ścianach zewnętrznych płynęła woda z popsutych rynien, do tego stopnia, że wewnątrz kościoła było widać powiększające się wykwity. Ostatnie malowanie miało miejsce również dawno, więc ściany były brudne i wymagające odnowienia. Od wielu lat nie działało też ogrzewanie w świątyni, gdyż przegrzewała się instalacja elektryczna. Oświetlenie nie zawsze chciało się włączyć, nagłośnienie opierało się właściwie na jednym mikrofonie. Panował bałagan w prezbiterium i zakrystii⁹⁸.

Nie pozostało nic innego jak tylko wziąć się do pracy. W roku 2008 zostało wymienione nagłośnienie, szaty liturgiczne, a także naprawione rynny otaczające mury kościelne. W roku następnym w lecie, w czasie huraganu został zerwany częściowo dach. Wobec czego oprócz innych remontów i to należało naprawić. W krótkim czasie zostały więc usunięte uszkodzenia dachu. Następnie podjęto już prace planowane, czyli wymieniono instalację elektryczną⁹⁹ i założono ogrzewanie elektryczne. Natomiast w roku 2010 odnowiono polichromię i pomalowano całą świątynię¹⁰⁰. Ponadto ocieplono strop kościoła i uporządkowano prezbiterium¹⁰¹. Zainstalowano też dzwony elektroniczne. Natomiast na zewnątrz uporządkowano otoczenie świątyni przez wycięcie starych drzew i obsadzenie cmentarza przykościelnego krzewami iglastymi.

Obecna świątynia parafialna zbudowana jest na planie krzyża łacińskiego, z ołtarzem od wschodniej strony. Prezbiterium na wywyższeniu; w bocznych ramionach od południa zakrystia, od północy kaplica Miłosierdzia Bożego. Na końcu nawy głównej, nad wejściem, na filarach chór muzyczny, na którym znajdują się organy elektroniczne. Ściany w nawie

za wyjątkiem miejsc, gdzie znajdują się grzejniki, wyłożone boazerią. Nad nią dookoła nawy umieszczono drewniane krzyże, na których znajdują się po dwie stacje drogi krzyżowej¹⁰². Na przejściu między prezbiterium a kaplicą ustawiona jest chrzcielnica i pascha.

W prezbiterium kamienny ołtarz soborowy, na ścianie wschodniej ołtarz wielki z obrazem Matki Bożej Szkaplerznej w centrum ołtarza, po bokach figury świętych Anny i Józefa oraz Piotra i Pawła; na ołtarzu umieszczone zostało metalowe tabernakulum. Miejsce przewodniczenia przy południowej ścianie, a ambona od strony północnej prezbiterium. Dookoła prezbiterium dolna część ścian wyłożona boazerią.

Polichromia w prezbiterium nad wielkim ołtarzem przedstawia Chrystusa na krzyżu wraz z Najświętszą Maryją Panną i św. Janem. Na zwieńczeniu prezbiterium z nawą, symbole eucharystyczne, a na ścianach rozpoczynających nawę, dwanaście przedstawień poszczególnych apostołów¹⁰³. Dookoła nawy, pod sufitem z drewnianej boazerii, umieszczono medaliony ze świętymi polskimi.

Kaplica Miłosierdzia Bożego wyłożona w całości boazerią, na ścianie północnej obraz „Jezusa Miłosiernego”, pod którym umieszczony został ołtarz drewniany. Na ścianie zachodniej obraz świętej siostry Faustyny. Nad wejściem do kaplicy od strony nawy głównej znajduje się obraz błogosławionego Bogumiła, a nad wejściem do zakrystii obraz świętej Jadwigi Śląskiej.

Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa w Posoce¹⁰⁴

Jest on oddalony od kościoła parafialnego o około 10 km, a jego powstanie związane było m.in. z przyłączeniem w roku 1980 do parafii janiszewskiej wiosek dotychczas należących do parafii w Wilamowie¹⁰⁵, tj. Kozubowi, Podłużyc i Sarbic¹⁰⁶. Starania o powstanie kaplicy podjęto już w roku 1977¹⁰⁷, a otrzymano je w roku 1980 od Urzędu Wojewódzkiego w Koninie. Odpowiedzialność za powstanie i utrzymanie świątyni podjęli mieszkańcy czterech wiosek, a mianowicie: Kozubowi, Podłużyc, Posoki i Sarbic¹⁰⁸.

Parafianie, którzy mieli korzystać z kaplicy w Posoce, odbyli zaraz kilka zebrań w sprawie ustalenia lokacji kaplicy. Między innymi odbyły się one 5 maja i 17 sierpnia 1980 r.¹⁰⁹ W dniu 26 XI 1980 r. zarejestrowano działkę (31 arów) pod budowę kaplicy¹¹⁰. W następnym roku (28 VI) nastąpiło poświęcenie krzyża, który został ustawiony na placu budowy, a ufundowany został przez Lucjana Ciszewskiego¹¹¹. Po uroczystości Wszystkich Świętych rozpoczęto prace przy zakładaniu fundamentów pod kaplicę.

Rozpoczynając się budowę wsparł finansowo, kwotą 50 tys. zł bp Jan Zaręba, ordynariusz włocławski¹¹².

Do budowy przyjęto projekt zespołu architektów¹¹³, a nadzór budowlany objął inż. Marian Janiak¹¹⁴. Wymiary¹¹⁵ kaplicy w obrysie zewnętrznym wynosiły 17,26 m na 20,66 m, powierzchnia użytkowa 165,60 m², a kubatura 1543,48m³.

W kolejnym roku 1982 zaczęto zwozić materiał budowlany, czyli cegłę i żwir z Wielenina i z Koła¹¹⁶. Podjęli się tego społecznie mieszkańcy zainteresowanych wiosek. Od połowy czerwca rozpoczęto stawianie murów kaplicy. Mimo że w tym czasie rozeszła się wieść o zmianie proboszcza, to jednak ks. Zdzisław Król zachęcał parafian, aby nie ustawiali w pracy i do zniw wystawili mury¹¹⁷.

Kolejny proboszcz, ks. Zenon Karduszewski, podjął dalsze prace budowlane. W roku 1983, wczesną wiosną wykończono wieniec, zalano stropy i chórek, a także zgromadzono drewno na konstrukcję dachową¹¹⁸. Więźbę dachową założono w sierpniu, a w dniu 21 VIII 1983 r. odprawiono w kaplicy pierwszą mszę¹¹⁹. Od 20 X do 10 XII 1983 r. trwały prace związane z pokryciem dachu kaplicy blachą¹²⁰.

Od Wielkanocy 1984 roku w kaplicy odprawiana była raz w miesiącu msza święta¹²¹. Do stojących murów zaczęto montować żelazne okna¹²² i drzwi¹²³, założono także instalację elektryczną i wytynkowano całą budowlę¹²⁴. Zakupiono również deski świerkowe na boazerię do wyłożenia ścian kaplicy. Od roku 1984 w salce katechetycznej przy kościele odbywała się katecheza¹²⁵, a od roku 1985 msze odprawiano dwa razy w miesiącu, a uczestniczyli w niej licznie nie tylko wierni z czterech okolicznych wiosek, ale także z parafii Psary¹²⁶. Na przełomie 1985 i 1986 roku wewnątrz świątyni zostało wyłożone drewnianą boazerią, zakupiono dwa żyrandole i 10 kinkietów, które dopełniły wystroju wnętrza¹²⁷. Niepokryte boazerią ściany zostały wybielone¹²⁸, a posadzkę wyłożono bułgarską terakotą¹²⁹.

Na tym etapie prac nastąpiła zmiana proboszcza i prowadzenie dalszych prac przejął ks. E. Pluskota. Został wyrównany teren dookoła kaplicy i posesja została ogrodzona, założono posadzkę i skończono boazerię¹³⁰. W dniu 24 XII 1986, o godzinie 22.00, po raz pierwszy odprawiono w tej świątyni pasterkę bożonarodzeniową¹³¹.

Prezbiterium było już wtedy wyposażone w ołtarz soborowy i ambonkę, które zostały przewiezione z Janiszewa. Jego wystrój uzupełniał obraz Serca Pana Jezusa¹³². Tak przygotowana świątynia została poświęcona przez bp Romana Andrzejewskiego 4 VI 1987 r.¹³³ W krótkim czasie po poświęceniu odbył się pierwszy odpust w tej świątyni, ku czci Najświęt-

szego Serca Pana Jezusa. W roku następnym ustawiono nowe metalowe tabernakulum, które poświęcił bp Henryk Muszyński w czasie nawiedzenia parafii¹³⁴. W roku 2000 zamontowano 12 nowych ławek i w dalszej kolejności dorobiono następne¹³⁵. W roku 2003 z ofiar dzieci pierwszokomunijnych zostały zakupione panele i zamontowane w zakrystii i kaplicy przedpogrzebowej¹³⁶.

Kościół filialny w Posoce, wybudowany w latach 1981–1987, to budowla w tzw. stylu nowoczesnym. Obok świątyni znajduje się zakrystia, dalej pomieszczenie gospodarcze, za nią kaplica przedpogrzebowa¹³⁷ wraz z zapleczem. Budowla znajduje się na placu kościelnym otoczonym ogrodzeniem. Od wejścia na plac do świątyni prowadzi alejka obsadzona świerkami, po jej prawej stronie znajduje się wspomniany wcześniej krzyż. Dookoła budynek otoczony został chodnikiem, po którym przechodzą procesje eucharystyczne.

Sama kaplica posiada w prezbiterium jedynie ołtarz soborowy, choć po prawej stronie, na podwyższeniu wyodrębnione zostało miejsce, gdzie znajduje się tabernakulum. Nad wejściem umieszczono chór muzyczny, na którym znajdują się organy elektryczne.

* * *

Przez wieki to świątynie lub ich patronowie widniały na pieczęciach parafialnych i miejskich, wskazując na określoną wspólnotę. Niewątpliwie tak też było i jest w parafii janiszewskiej. Co prawda dzisiejsze pieczęcie nie są już tak bogate w szczegóły, ale ciągle podaje się na nich imię patrona świątyni parafialnej.

PRZYPISY

¹ Powstała praca magisterska autorstwa Łukasza Kubackiego „Z dziejów parafii Janiszew”, Warszawa – Konin 2010 (wydr. komputer. w archiwum PWT Warszawa w Koninie).

² Najobszerniejsza dotyczy dworu w Janiszewie, zob. M. K a s z y ń s k i, *Janiszew – majątek szlachecki*, w: M. G ó r z y ń s k i, *Zabytki miasta Turku i powiatu tureckiego*, t. 2, cz. 1, Turek 2009, s. 339–343.

³ Była to wioska powstała na ziemiach dawnego majątku Koźmin.

⁴ Rzeki dawały możliwość wyżywienia i bezpieczeństwa, gdyż tereny oblane wodą pozwalały się skutecznie bronić przed agresorem.

⁵ W. Z a l e s k i, *Święci na każdy dzień*, Warszawa 1998, s. 309–312.

⁶ Istnieje kilka hipotez dotyczących czasu, w którym żył bł. Bogumił. – Zob. K. Ś m i g i e l, *Słownik biograficzny arcybiskupów gnieźnieńskich i prymasów Polski*, Poznań 2002, s. 24–26.

⁷ Dokument z roku 1299 r., w którym książę Władysław Łokietek zatwierdza ugodę pomiędzy Sławetą z Janiszewa herbu Leszczyc a arcybiskupem Jakubem Świnką. Na mocy tej ugody Sławeta otrzymuje z majątku arcybiskupiego część Dobrowa i Szadów, a także dziesięciny z Janiszewa, Kolnicy i Brudzewa. Dobra te bowiem zostały przeznaczone przez Bogumiła

dla cystersów, dla wsparcia ich misji w Prusach. – Zob. M. K a s z y ń s k i, *Janiszew – majątek szlachecki*, art. cyt., s. 339–343.

⁸ Konsystorz przysądza proboszczowi janiszewskiemu Gniewomirowi prawo do dziesięcin z Rzechty. – Zob. J. Ł a s k i, *Liber beneficiorum*, t. 1, Gniezno 1880, s. 256.

⁹ Pełnił urząd arcybiskupa gnieźnieńskiego w latach 1510–1531. – Zob. K. Ś m i g i e l, *Słownik biograficzny...*, dz. cyt., s. 122–130.

¹⁰ Informacje o parafii w Janiszewie zob. J. Ł a s k i, *Liber beneficiorum*, dz. cyt., s. 256–257.

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

¹³ Rocznik Diecezji Włocławskiej 1991, s. 303.

¹⁴ Św. Jadwiga Śląska żyła w latach 1178–1243, kanonizowana w roku 1267. – Zob. W. Z a l e s k i, *Święci na każdy dzień*, dz. cyt., s. 638–642.

¹⁵ Archiwum Diecezjalne we Włocławku (ADWł), Akta arcybiskupów gnieźnieńskich (AAG), Wizytacje (Wiz.) 3, k. 159.

¹⁶ Tamże, s. 157v.

¹⁷ Dzwon znaleziono w czasie prac remontowych w roku 2009. Był zapewne sygnaturką na małej wieży obecnej świątyni. W ramach prac remontowych wymieniono pokrycie dachu na blachę, prawdopodobnie pracownicy nie umieli, albo im się nie chciało obrabiać blachą wieżyczki na kościele i ją po prostu usunęli.

¹⁸ ADWł, AAG. Wiz. 24, s. 89.

¹⁹ ADWł, AAG. Wiz. 63, s. 29. Franciszek Józef z Kraszkowic Kraszkowski, sufragan i oficjał generalny w Gnieźnie. – Zob. ADWł, AAG. Wiz. 85, k. 148.

²⁰ Około 19,5 m, gdyż ówczesny łokieć to 59,533 cm.

²¹ Ok. 7,5 m.

²² Ok. 5,5 m.

²³ Ponad 3 m.

²⁴ Wymiary ok. 2 m na 1,5 m.

²⁵ ADWł, AAG. Wiz. 85, k. 148.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ Domyślamy się, że był to wcześniej wspominany obraz Jezusa Ukrzyżowanego.

³⁰ ADWł, AAG. Wiz. 85, k. 148v–149.

³¹ Tamże, k. 149.

³² Tamże.

³³ ADWł, Archiwum Kurii Diecezjalnej Włocławskiej (AKDWł), par. 82, s. 4.

³⁴ Tamże, s. 51.

³⁵ Tamże, s. 60.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże, s. 63.

³⁸ Prawdopodobnie był to rok 1942.

³⁹ Ówczesna jednostka długości, staje (lub staja) liczyło 1852 łokcie, czyli 1092,68 m. Dlatego odległość jednej czwartej staja to ok. 270 m.

⁴⁰ ADWł, AAG. Wiz. 85, 149v.

⁴¹ Archiwum parafii Janiszew (APJ), Kronika parafii Janiszew (KP), s. 11.

⁴² Nie odnaleziono jednak pisemnego pozwolenia na budowę świątyni. W rozmowie jeden z parafian sugerował, że nie było żadnego oficjalnego pozwolenia na budowę. Istniała tylko cicha zgoda miejscowych władz na odbudowanie dawnej świątyni. Przemawiało by za tym również i to, że ks. M. Dławichowski, gdy wystąpił w 1964 r. do władz państwowych o pozwolenie na dobudowanie zakrystii, uzyskał decyzję odmowną. „uzasadnioną” tym, że obiekt nie jest umieszczony w planie budownictwa sakralnego i brak jego dokumentacji. – Zob. APJ, Korespondencja z władzami państwowymi parafii Janiszew od 1964 r., s. 59.

⁴³ Rocznik Diecezji Włocławskiej 1972, s. 166.

⁴⁴ APJ, KP, s. 17.

⁴⁵ Tamże, s. 22.

⁴⁶ Było to pole Józefa Szymaniaka.

⁴⁷ APJ, KP, s. 22.

⁴⁸ Tekst aktu erekcyjnego: „Roku Pańskiego 1957, kiedy łodzią Piotrową sterował Papież Pius XII, a biskupami Diecezji Włocławskiej byli: Jego Excelencja Ksiądz Dr Antoni Pawłowski Ordynariusz, Jego Excelencja Ks. Dr Franciszek Korszyński – Sufragan, Dziekanem Dekanatu Kolskiego Ks. Julian Olejnik, Księdzem Proboszczem parafii Janiszew Ks. Eugeniusz Kręcicki. Staraniem parafian przystąpiono do położenia fundamentów pod zburzony przez okupanta Kościół w Janiszewie. W skład Komitetu budowy weszli: Stasiak Jan, Wilczyński Wojciech, Kałużny Józef, Kwaśny Stanisław, Kałużny Jan, Cybulski Jan, Krawczyk Stefan, Ciesiołkiewicz Alojzy, Sylwestrzak Jan. Jego Excelencja Ks. biskup Dr Franciszek Korszyński w asyście Księża: Ks. Dziekana Juliana Olejnika, Ks. Werenika Stanisława, Ks. Prejsera Józefa, Ks. Karola Mendery, Ks. Jana Fortuny, Ks. Franciszka Jaworskiego, Ks. Szczepana Stajewskiego, dokonał poświęcenia fundamentów pod nowy Kościół dnia 18 sierpnia roku Pańskiego 1957. Ku wiecznej pamięci rzeczy akt ten został podpisany przez Księża uczestników uroczystości i Komitet.” – Zob. APJ, KP, s. 29–30.

⁴⁹ W sprawozdaniu wizytacyjnym jest jednoznacznie zaznaczone, że kościół nie został konsekrowany, tylko poświęcony i do tej pory nie został konsekrowany.

⁵⁰ Do ołtarza wstawiono obraz Matki Bożej Szkaplerznej pochodzący najprawdopodobniej z dawnego ołtarza. Obraz ten powstał w XVII wieku. – Zob. *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. 5, z. 26, Warszawa 1959, s. 8.

⁵¹ APJ, KP, s. 34.

⁵² Ks. E. Kręcicki odszedł z parafii 19 XI 1963 r., po nim przyszedł ks. M. Dławichowski, następnie ks. Z. Król, pracujący w parafii od 1972 r., ks. Z. Karduszewski pracował od 1982 r., po nim od 1986 r. ks. E. Pluskota, a obecnym, od 2008 r., jej proboszczem jest autor niniejszego artykułu. – Zob. *Diecezja włocławska 2000*, Włocławek 2001, s. 297.

⁵³ APJ, Księga protokółów wizytacji biskupiej i dziekańskiej w parafii Janiszew (KW), s. 11.

⁵⁴ Na dzwonie znajduje się napis: „Gegossen von Fr. Gruhl In Klein Welfe bei Bautzen 1876”, „Den Wahren Gottes dienst und sein wert erhalte der hoechste in Allen ort”. – Zob. APJ, KP, s. 35.

⁵⁵ Autor nie dotarł do materiałów źródłowych na ten temat, jednak pierwotnie w dwóch bocznych nawach były prawdopodobnie planowane kaplice. Jednak ze względów praktycznych w jednej z nich urządzono zakrystię. Ówczesny proboszcz zapewne chciał te plany wypełnić, stąd urządził zakrystię za ołtarzem. – Zob. APJ, Protokoły zdawczo-odbiorcze parafii Janiszew, s. 30.

⁵⁶ Wstawiono 9 nowych dużych ławek w roku 1965. Wcześniej już ustawiono w świątyni 26 ławek z oparciem i 10 bez oparcia. – Zob. APJ, KW, s. 5; Protokoły zdawczo-odbiorcze, s. 30.

⁵⁷ APJ, KP, s. 38.

⁵⁸ Prace wykonał Bolesław Mikołajczyk. Na ścianach namalowano następujące obrazy: Chrystus na krzyżu, Serce Pana Jezusa, Święta Jadwiga – patronka kościoła, Czterech ewangelistów, Święta Cecylia, Chrystus zmartwychwstały nauczający nad brzegiem Jeziora Genezaret, a także sceny przedstawiające Chrystusa nauczającego, błogosławiącego, uzdrawiającego i wskrzeszającego. – Zob. APJ, KP, s. 39

⁵⁹ Tamże, s. 40.

⁶⁰ Tamże, s. 41.

⁶¹ Konfesjonały wykonał Roman Więclawek z Koźmina, poświęcono je 21 II 1971 r., a należność za nie zapłacono w roku następnym. – Zob. APJ, KP, s. 43.

⁶² Tamże, s. 44.

⁶³ Tamże, s. 45.

⁶⁴ Tamże, s. 46.

⁶⁵ W dzwonnicy umieszczono dwa dzwony: jeden, o którym już wcześniej wspomniano o wadze 400 kg, i drugi znacznie mniejszy, o wadze 35 kg. – Zob. APJ, KP, s. 47.

⁶⁶ APJ, KW, s. 17.

⁶⁷ Wykonał je Franciszek Przybył z Janiszewa. On też wykonał duży drewniany różaniec do noszenia w procesji. – Zob. APJ, KP, s. 47.

⁶⁸ Mieszkanki z Koźmina i Kuźnicy Janiszewskiej ufundowały feretron, na którym z jednej strony był obraz przedstawiający Chrzt Pana Jezusa, a na drugiej Matka Boża Niepokalanie Poczęta. – Zob. APJ, KP, s. 47.

⁶⁹ Mieszkanki Janiszewa (Maria Kroszczyńska i Bronisława Sobczak) ufundowały chorągwie: Najświętszego Serca Pana Jezusa i Matki Bożej Niepokalanie Poczętej, odnowiły także: św. Jadwigi Śląskiej i św. Bartłomieja. W roku 1973 M. Kroszczyńska wykonała jeszcze inne chorągwie: dużą z wizerunkami Serca Pana Jezusa i Matki Bożej Szkaplerznej oraz dwie małe: św. Teresy i św. Stanisława Kostki. – Zob. APJ, KP, s. 48, 53.

⁷⁰ Terakotę na posadzkę zakupiono w Koninie. W okresie przed Wielkanocą założono posadzkę w zakrystii, a po świętach w kaplicy. W następnej kolejności sprowadzono terakotę z Łodzi i wyłożono nią nawę główną. Prace te wykonał Mieczysław Jacaszek. – Zob. APJ, KP, s. 51.

⁷¹ Prezbiterium terakotą wyłożył inż. Władysław Dziewicki z Warszawy. Następnie przesunięto ołtarz główny do ściany wschodniej, a z ofiar dzieci pierwszokomunijnych wykonano ołtarz soborowy i umieszczono go w zachodniej części prezbiterium. Prace te wykonali parafianie: Konstanty Michalak, Jan Sylwestrzak, Jan Kwaśny, Roman Więclawek. – Zob. APJ, KP, s. 51.

⁷² Pracy tej podjął się konserwator wojewódzki z Poznania inż. Krzysztof Powidzki. Natomiast ramy i otoczenie obrazu wykonał inż. Tyc z Łodzi. – Zob. APJ, KP, s. 51, 52.

⁷³ Siostra Bogumiła to Teresa Stefanowska, profesję zakonną złożyła w roku 1974. Przez lata pracowała w kancelarii kard. Karola Wojtyły, a po jego wyborze na papieża została wysłana do domu papieskiego w Rzymie. Wspomniany różaniec był darem papieża Jana Pawła II. – Zob. *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 297; APJ, KP, s. 74.

⁷⁴ Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego – Congregatio Servularum Sacratissimi Cordis Jezus (SSCJ) – powstało w roku 1894, założone przez bł. Józefa Sebastiana Pelczara, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską w roku 1912. – Zob. B. Ł o z i ń s k i, *Leksykon zakonów w Polsce*, Warszawa 2002, s. 331.

⁷⁵ Schody do tej ambony dorobił Roman Więclawek. – APJ, KP, s. 57.

⁷⁶ Ogrzewanie składało się z 10 pieców akumulacyjnych. Prace wykonał Stanisław Borkowski. – Zob. APJ, KP, s. 58; KW, s. 33.

⁷⁷ Prace murarskie zostały wykonane pod kierunkiem Kazimierza Dudka, a pracami metalowymi kierował Jan Marciniak. – Zob. APJ, KP, s. 71; KW, s. 45. O pozwolenie na ogrodzenia kościoła parafialnego wystąpił proboszcz 20 IX 1977 r. – Zob. APJ, Korespondencja z władzami państwowymi..., s. 16.

⁷⁸ Zob. APJ, KP, s. 72.

⁷⁹ Meble wykonał Antoni Cierniak z Pleszewa, na miejsce przywieźli je panowie Ziółkowski i Ryszard Kowalski. Natomiast dotychczasowe wyposażenie prezbiterium zostanie przekazane do budującego się kościoła w Posoce. – Zob. APJ, KP, s. 84.

⁸⁰ Prace naprawcze wykonał Zenon Bryl. – Zob. APJ, KP, s. 97.

⁸¹ Parafię objął jako administrator, a od 1990 r. został mianowany proboszczem. – Zob. *Rocznik Diecezji Włocławskiej 2006*, s. 338.

⁸² APJ, KP, s. 116; KW, s. 57.

⁸³ APJ, KP, s. 117.

⁸⁴ APJ, KP, s. 120v; KW, s. 60.

⁸⁵ APJ, KP, s. 122.

⁸⁶ Tamże, s. 123.

⁸⁷ Tamże, s. 131.

⁸⁸ Tamże, s. 131v.

⁸⁹ Tamże, s. 132v.

⁹⁰ Jej poświęcenia dokonał w czasie wizytacji bp Bronisław Dembowski w roku 1994. – Zob. APJ, KP, s. 135v.

⁹¹ Tamże, s. 136v.

⁹² Tamże, s. 145.

⁹³ Poświęcenia krzyża i figury św. Krzysztofa dokonał bp Roman Andrzejewski 12 XII 1999 r. – Zob. APJ, KP, s. 136v; KW, s. 73.

⁹⁴ Przedstawiają one Matkę Bożą, papieża Jana Pawła II i kard. Stefana Wyszyńskiego. – Zob. *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 296.

⁹⁵ Niestety miejsce jej usytuowania nie jest odpowiednie, gdyż przysłania ona świątynię parafialną. – Zob. APJ, KP, s. 151.

⁹⁶ Biskup włocławski W. Mering 30 VIII 2008 r. przeniósł proboszcza na emeryturę. Ten jednak nie podporządkował się woli ordynariusza i nie wpuścił nowego proboszcza. Na miejsce przyjechał biskup, z którym ani ks. E. Pluskota, ani zgromadzeni parafianie nie podjęli rozmowy. Skutkiem tego ks. Pluskota został zasuspendowany i nie mianowano nowego proboszcza. Na niedzielę przyjeżdżali bernardyni z Koła, którzy sprawowali tu posługę sakramentalną. W końcu protestujący wysłali delegację do Kurii Diecezjalnej i prosili o mianowanie nowego proboszcza.

⁹⁷ Nominacja biskupa włocławskiego W. Meringa z 10 IX 2008 r.

⁹⁸ Problemy te zauważył bp W. Mering w czasie wizytacji kanonicznej w roku 2005. – Zob. APJ, KW, s. 81.

⁹⁹ Wraz z wymianą instalacji, założono też nowe oświetlenie prezbiterium i oświetlenie zewnętrzne.

¹⁰⁰ Prace trwały na przełomie sierpnia i września 2010 r., a wykonała je firma P. Pawlaka z Turku.

¹⁰¹ Uporządkowanie prezbiterium miało na celu dostosowanie go do nowych przepisów liturgicznych.

¹⁰² Po obu stronach nawy po trzy krzyże, na których umieszczone są po dwie stacje, nad wejściem do prezbiterium pierwsze dwie stacje.

¹⁰³ W skład tej dwunastki włączono też św. Pawła. Polichromia ta została wykonana w roku 1990, a teraz tylko odnowiona.

¹⁰⁴ Plany architektoniczne i kronika parafialna mówią o kaplicy filialnej, natomiast tablica informująca o wezwaniu świętyńi umieszczona na jej frontonie – że jest to kościół. Autor więc zamiennie używa obu określeń.

¹⁰⁵ Wioski te należały do parafii w Wilamowie, gdy jednak pod koniec XVIII wieku przesunięto koryto rzeki Warty na zachód, siedziba parafii znalazła się po prawej stronie rzeki, a omawiane wioski po lewej. Stąd pojawił się problem z uczestnictwem we mszy świętej w niedziele i święta. Jedynym bowiem środkiem transportu były najpierw łódki, a później prom, który jednak nie zawsze funkcjonował.

¹⁰⁶ Dokument biskupa włocławskiego Jana Zaręby z 7 VII 1980 r.; zob. APJ, KP, s. 81.

¹⁰⁷ APJ, KP, s. 75.

¹⁰⁸ Obecne Sarbice obejmują wcześniejsze dwie wioski: Łęgi i Sarbice.

¹⁰⁹ APJ, KP, s. 80, 81. Troje mieszkańców zaofiarowało się przeznaczyć swoje grunty pod kaplicę. Byli to: Feliks Bober, Lucjan Ciszewski i Weronika Pietrzak. Ostateczny jednak wybór zależał od Urzędu Wojewódzkiego w Koninie.

¹¹⁰ Ostatecznie w skład działki pod budowę weszły tereny ofiarowane przez Weronikę Pietrzak – 14 arów, Stanisława Zagodę – 12 arów, Feliksa Bobra – 5 arów. – Zob. APJ, KP, s. 82.

¹¹¹ APJ, KP, s. 85.

¹¹² Pracami kierował majster budowlany Kazimierz Dudek, a nadzór nad budową powierzono inż. Marianowi Janiakowi. Wsparcia finansowego w kwocie 50 tys. zł bp Jan Zaręba udzielił dwukrotnie, kolejny raz na początku roku 1982. – Zob. APJ, KP, s. 87–88.

¹¹³ Prace nad projektem wykonało dwóch architektów: mgr inż. arch. Zbigniew Kawecki i mgr inż. arch. Włodzimierz Witwicki, obliczenia konstrukcyjne były dziełem mgr inż. Józefa Strzeleckiego. – Zob. APJ, Projekt techniczno-roboczy, s. 1.

¹¹⁴ Zob. APJ, Protokoły zadawczo-odbiorcze..., s. 14.

¹¹⁵ Według projektu powierzchnia poszczególnych pomieszczeń wynosiła: nawa główna – 105,00 m², zakrystia – 13,20 m², magazynek 1,20 m², hall – 4,80m², pokój nauczyciela religii – 10,50 m², sala katechetyczna – 30,90 m². APJ, Protokoły zadawczo-odbiorcze..., s. 3.

- ¹¹⁶ APJ, KP, s. 89.
- ¹¹⁷ Tamże.
- ¹¹⁸ Tamże, s. 92.
- ¹¹⁹ Tamże, s. 93.
- ¹²⁰ Tamże, s. 94.
- ¹²¹ Msza św. była odprawiana o godzinie 16. – Zob. APJ, KP, s.95.
- ¹²² Żelazne okna wykonał pochodzący z parafii p. Kluska, oszklili je i zamontował Jan Szymanowski. – Zob. APJ, KP, s. 96
- ¹²³ Drzwi zewnętrzne wykonała firma Filipiaka, natomiast wewnętrzne Zenon Michalak. – Zob. APJ, KP, s. 96.
- ¹²⁴ Tynkowano świątynię przed Wielkanocą w roku 1985. Pracę wykonali: Kazimierz Calak, Ryszard Nita, Zenon Bryl, Ryszard Fic, Andrzej Bąkowski. – Zob. APJ, KP, s. 99.
- ¹²⁵ Salkę wyposażono w ławki, które przekazała pani dyrektor szkoły podstawowej w Sarbicach. – Zob. APJ, KP, s.100.
- ¹²⁶ Zob. APJ, KP, s. 99.
- ¹²⁷ Zob. tamże, s. 101.
- ¹²⁸ Prace wykonane pod kierunkiem Józefa Makowskiego. – Zob. APJ, KP, s. 102.
- ¹²⁹ Prace te wykonano już pod kierunkiem nowego proboszcza.
- ¹³⁰ APJ, KW, s. 60.
- ¹³¹ APJ, KP, s. 105v.
- ¹³² Samo przedstawienie Serca Pana Jezusa jest oleodrukiem, oprawionym w pozłoczoną ramę. Ofiarowali ten obraz Eulalia i Edward Krzeńniccy z Łodzi. Pani Eulalia jest siostrą ks. Ryszarda Pasturka, który urodził się w Koźminie, a jest kapłanem diecezji białostockiej. – Zob. APJ, KP, s. 84.
- ¹³³ Tamże, s. 107.
- ¹³⁴ Tamże, s. 114.
- ¹³⁵ Tamże, s. 137.
- ¹³⁶ Tamże, s. 151.
- ¹³⁷ Pierwotnie był to budynek, w skład którego wchodziły: świątynia, zakrystia, pomieszczenie gospodarcze i zaplecze katechetyczne. Po powrocie katechezy do szkoły tę część zrobiono na kaplicę przedpogrzebową, w której znajduje się sarkofag chłodniczy.